

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A DERSİ UZUN TEZİ

“ANADOLU GERÇEKLİĞİNİN AYDIN KİMLİĞİNE ETKİSİ”

Öğrencinin Adı: Yücel Naz

Öğrencinin Soyadı: YETİMOĞLU

Danışman Öğretmen: Aslı KOÇ

Diploma Numarası: D1129062

Sözcük Sayısı: 3417

Araştırma Sorusu: Reşat Nuri Güntekin'in *Kavak Yelleri* adlı yapıtında Anadolu gerçekliğinin aydın kimliği üzerindeki etkisi nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (Abstract)

Uluslararası Bakalorya bitirme tezi olarak A dersi kapsamında hazırlanan bu çalışmada Reşat Nuri Güntekin'in *Kavak Yelleri* adlı yapıtında Anadolu gerçekliğinin aydın kimliği üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Türk Edebiyatı'nda sıklıkla işlenmiş olan bu konunun incelenmesinin nedeni yapıtta Anadolu gerçekliğinin aydını yabancılaştıran değil, yaşama bağlayan bir unsur olarak ele alınmasıdır.

Tezin birinci bölümünde Anadolu gerçekliğini oluşturan toplumsal koşullar incelenmiştir. Bu toplumsal gerçeklikler bağlamında yapıtta işlenen koşulların yapıta yansıyan dönem gerçekliğinin de bir yansıması olduğu fark edilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise bu koşullar altında yaşayan aydın kimliğinin özellikleri incelenmiş, aydın kimliği ile Anadolu gerçekliği arasındaki bağlantı üzerinde durulmuştur. Tezin sonuç bölümünde ise araştırma sorusunun yanıtına yer verilmiştir. Yazarın yapıtında halkla bütünleşen, sevgi ve saygı duyulan bir aydın modeli çizdiği dikkati çekmektedir. Buna karşın aydının farklı arayışlarla kendini toplumdan soyutlamasının aidiyetsizlik ve yalnızlık duymasına neden olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda aydının toplum içinde var olduğu, toplumdan uzaklaştıkça kimlik bunalımıyla karşı karşıya geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sözcük Sayısı: 148

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN <i>KAVAK YELLERİ</i> ADLI YAPITINDA ANADOLU GERÇEKLIĞİ.....	5
III. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN <i>KAVAK YELLERİ</i> ADLI YAPITINDA ANADOLU GERÇEKLIĞİ VE AYDIN KİMLİĞİ İLİŞKİSİ.....	9
III. I. YAŞADIĞI TOPLUMUN BİR PARÇASI OLAN AYDIN.....	9
III. II. TOPLUMDAN UZAKLAŞAN “YALNIZ” VE AİDİYETSİZ” AYDIN	12
IV. SONUÇ	15
V. KAYNAKÇA	17

I. GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Kişiliği, duygu ve düşünceleri bu çevre içinde gelişir ve kimliği de sosyal düzen doğrultusunda şekillenir. Çevre ile etkileşim sırasında her birey farklı bir rol üstlenir. Aydın kimliği de bu doğrultuda gelişim gösterir. Sahip olunan bilgi ve kültür birikimiyle bireyleri yönlendiren aydın, toplumsal bir gelişimin ve yeniliklerin öncüsü olur. Toplumsal düzende meydana gelen siyasi ve sosyal değişimlerin farkına varılmasında ve benimsenmesinde aydınlar önemli bir rol oynar.

İlk defa Tanzimat Edebiyatı'nda karşılaşılan aydın sorunsalı, Cumhuriyet döneminin de önemli bir sorunu olarak önemini korumuştur. Cumhuriyet dönemine kadar İstanbul dışına çıkmayan aydınlar, memleketi sadece yaşadıkları bu şehirden ibaret sanmış, İstanbul dışında da bir yaşam olduğunun farkına varamamışlardır. Cumhuriyet döneminde farklı görevlerle Anadolu'ya giden aydınlar bu coğrafyanın gerçeğiyle yüzleştiklerinde durumun kendi yaşam gerçekliklerinden farklı olduğunu görmüştür. Anadolu'ya hâkim olan yoksulluk ve cehalet onları şaşırtmış, bu yapı içerisinde ayak uydurmakta zorlanmışlardır. Çözüm arayışları da çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak yadsınamayacak bir gerçek vardır ki bu da aydınların Anadolu'yla yüzleştikten sonra farkındalık sahibi olduklarıdır.

Bu çalışmada, Reşat Nuri Güntekin'in *Kavak Yelleri* adlı yapıtında toplumsal gerçekliklerin aydın kimliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bireylerin yaşamlarından kesitler sunan Reşat Nuri, Anadolu gerçekliğini yapıtında işlemiştir. Cumhuriyetin ilanıyla değişen yaşam koşulları ve bu koşulların etkisinde kalan insan ilişkileri yapıtın dış gerçekliğini oluşturmaktadır. Bu noktada yapıtta ele alınan toplum düzeni Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki kesite ayrılmış, siyasi değişimlerin bireylere yansması bu doğrultuda işlenmiştir.

Yapıtın olay örgüsü, eşinin ölümünden sonra yaşama bağlanmak için mesleğiyle var olmaya çalışan, bu amaçla İstanbul'dan Anadolu kasabasına gelen Doktor Sabri'nin çevresinde gelişmektedir. Doktor Sabri idealleri, beklenti ve hayalleri olan bir aydın modeli olarak yapıtta yer almaktadır. Toplum düzeni ön plana çıkarılırken Doktor Sabri'nin yaşamından alınan kesitlerde dönem özelliklerine dair ipuçlarına ve yardımcı düşüncelere rastlamak mümkündür. Odak figürün eşinin ölümü ardından duyduğu üzüntü dile getirilirken geriye dönüş tekniği kullanılarak Sabri'nin kasabaya nasıl yerleştiği, bu çevreye nasıl uyum sağladığı okura aktarılmıştır. Geriye dönüşlerle Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına ve yeni düzenin getirdiği değişimlere yer verilmiştir. Bu değişimi yansıtan ve yapıtın öznesi olan Doktor Sabri'nin aydın kimliği bu çevre içerisinde gelişim göstermiştir. Kimliğiyle halkın aydınlanmasında, yeniliklerin benimsenmesinde ve halkın ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Reşat Nuri, Cumhuriyet döneminde yeni devletin üzerine kurulduğu değerleri gerçekçi bir anlatımla dile getirmiş, değişen toplum yapısını farklı yönleriyle ele almıştır. "Değişim" başlığı altında kasabada öne çıkan Müftü ve Hacı Ömer figürleriyle din olgusu ve toplumun değer yargıları değerlendirilmiştir. Bu karakterlerin farklılıkları kutupluluk tekniğiyle işlenirken sosyal düzen ortaya konulmuştur. Yazar, bu kasaba gerçekliğinden yola çıkarak dönemin siyasi ve sosyal koşullarını ele almıştır. Bu koşullar incelendiğinde küçük bir kasaba üzerinden dönemin özelliklerinin ele alındığı göze çarpmaktadır.

Reşat Nuri, yapıtın ikinci bölümünde ise İstanbul'a geri dönüşünü işlemiştir. Eşinin ölümüyle onu kasabaya bağlayan bir şey kalmadığı düşüncesiyle kendini yalnız ve aidiyetsiz hissetmiştir. Bu aidiyetsizlik, Doktor Sabri'nin İstanbul'a dönmesinde etkili olmuştur. Uzun

süre hayalini kurduğu İstanbul'un beklentilerini karşılayamaması odak figürü umutsuzluğa sürüklemiştir. Bu nedenle yapıt üzerine yapılan bu çalışma, hayal kırıklığı ve aidiyetsizlik kavramları üzerinde yoğunlaşacak; aydının yaşadığı bu durumun Anadolu gerçekliğiyle olan ilişkisi çözümlenecektir.

Yapıtta, anlatıcı olarak odak figürün seçilmesinin yani birinci tekil kişi anlatımının bulunması Doktor Sabri'nin yaşama bakış açısının ve duygularının okuyucuya aktarılması açısından oldukça önemlidir. Yazarın anlatıcıyı "ben" olarak seçmesi, odak figürün içinde bulunduğu toplumsal düzene bakışının okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Böylelikle, yaşadığı sorunlar sonucunda odak figürde meydana gelen değişim ve bu değişimin beraberinde getirdiği yalnızlık ve aidiyetsizlik daha net bir şekilde yapıta yansıtılmıştır.

II. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN *KAVAK YELLERİ* ADLI YAPITINDA ANADOLU GERÇEKLIĞİ

Yapıtta yansıyan Anadolu gerçekliğinin en önemli özelliği yoksulluk ve cahilliktir. Yazarın toplumsal koşullar çerçevesinde kurguladığı tüm özelliklerin de bu iki kavramla ilişkili olduğu görülmektedir.

Yazar, sosyal düzenin bir parçası olan din olgusunu değişim bağlamında ele almıştır. Cumhuriyet öncesinde din ile devlet işlerinin birlikte yürütüldüğü, saltanatın hâkim olduğu bir düzen kuruluyken bunların yerini Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte inkılâpların aldığı yapıtta vurgulanan gerçeklerden biridir. Yazar, Doktor Sabri'nin kasabadaki hayatından kesitler sunarken odak figürün Müftü ve Hacı Ömer ile olan ilişkileriyle din olgusu üzerinde durmuştur. Müftünün Cumhuriyet'e bağlılığı ve yenileşme çabaları bunun bir göstergesidir:

“Cumhuriyet’e bağlılığını müessir yeminlerle temin eder. Yeni yazıya ve öz Türkçeye çevrilmiş levhalar, onların yanına asılmış artist resimleri hep bunun içindir. Yine bu sebepten, müftü, eski sarıklıların ve hele cer hocalarının dehşetli düşmanıdır.” (Güntekin, 137) Yeni düzene ayak uydurmaya çalışan müftünün değişimi destekler tutumu, aynı zamanda devlet korkusunu da temsil etmektedir. Hükümetin kurduğu otorite altında bu inkılâplara karşı çıkamamış, yeniliklere alışma yolunda adımlar atmıştır. Cumhuriyet balosuna katılması, konuşmalarında inkılâplara değinmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Bu noktada yazar Müftü figürünün karşısına Hacı Ömer’i çıkararak karşıtlık oluşturmuştur. Müftünün aksine “hacı” sıfatını kullanarak sakal, fes gibi unsurların oluşturduğu eski düzene sahip çıkmıştır. Tutucu davranışlar sergileyen Hacı Ömer, müftüyü din bağlamında eleştirmiştir. Odak figür ise bu görüş ayrılığı karşısında arabuluculuk görevi üstlenerek aydın kimliğini ortaya koymuştur.

Yapıtta ele alınan bu yenilikler aynı zamanda belli bir dönemin gerçekliğini yansıtan değişikliklerdir. Reşat Nuri, dönemin nasıl algılanıp yorumlandığını değişim olgusu altında ele almıştır. Yapıtta yansıyan bu değişim ve yenileşme hareketleri din ile sınırlı kalmayıp çeşitli alanlarda da kendini göstermiştir. Yazarın yapıtında yer verdiği şehir planı yapma isteği ve sanayileşme bunlara verilebilecek örnekler arasındadır. Kasabada çıkan yangın yeni bir yapılanmanın önünü açmıştır: *“Cumhuriyet’in ilk yıllarında bizde de bir şehir planı yapmak merakı uyanmıştı.”* (Güntekin, 119) Ayrıca yazar, Soyadı Kanunu’nu ve yeni dilin öz Türkçe olmasının önemini satır aralarında belirtmiştir. Kullandıkları dilde meydana gelen bu değişim kültürel gelişmelerin de bir öncüsü niteliğindedir. Yani yazar Anadolu uzamının değiştiği ve yeniliklerin bu coğrafyada da hâkim olduğu düşüncesini okuyucuya yansıtmaktadır.

Yapıtta Cumhuriyet döneminin getirdiği yenileşmeye, düzeni değiştirme çabalarına yönelik karşıt görüşlere de yer verilmiştir. Yazar bu noktada figürlerin duygu ve düşüncelerini kutupluluk tekniği aracılığıyla işlemiştir. Farklı iki kutbu simgeleyen İsa Bey ve kaymakam, farklı siyasi ideallere sahip çıkmıştır. Hiçbir ortak noktada buluşamayan bu iki figür, siyasi düzendeki ikilemi göstermektedir. Yapıtta demokrasinin gereklerini yerine getirmek adına açılan Serbest Fırka, yeni toplum düzenine ve değişimlere karşı çıkmıştır. Savunulan bu zıt fikirler kutuplaşmayı ve görüş ayrılıklarını beraberinde getirmiştir. Kaymakam, tutucu yaklaşımından ötürü İsa Bey’i inkılap düşmanı olarak nitelendirmiştir: “*Vardır tek tük münafıklar, sarığı kafasının içinde yobazlar, sinsî inkılâp düşmanları bizim aramızda da...*” (Güntekin, 279) Bu da göstermektedir ki dönem gerçekliği olarak çok partili sistem, demokrasiye geçişte önemli bir adım teşkil etse de kasabada istenilen sonuca ulaşılmasında yeterli olamamıştır.

Reşat Nuri, değişim olgusunun yanında günlük yaşamı ve ekonomik koşulları Anadolu gerçekleriyle ilişkilendirerek ele almıştır. Yapıtın giriş bölümünde betimleyici bir dil kullanan Reşat Nuri, kasaba halkının zamanının büyük çoğunluğunu geçirdiği İstasyon Parkı, eczane gibi uzamları ayrıntılı biçimde okuyucuya aktarmıştır. Ancak uzamın bu kadarla kısıtlı olması, maddi koşullar göz önünde bulundurulduğunda kasaba halkının vakit geçirebileceği yerlerin sınırlı olduğunun bir göstergesidir. Bu doğrultuda yapıta yansıyan dönem gerçekliği olarak Kurtuluş Savaşı’nın yol açtığı ekonomik yetersizliklerin halkı yoksulluğa sürüklediği görülmektedir. Halkın gıda, barınma gibi gereksinimleri yeterince karşılanamamıştır. İnsanların imaretlerde yoksullara dağıtılan bir tür ekmekle, fodla, beslenmesi bunu kanıtlar niteliktedir: “*Şaşma; şaşma; yeni değildir; mayamda var; biz fodla büyümüş adamlarız.*” (Güntekin, 149) Yazar, dış gerçekliğin bu yansımaları, görevi gereğince hastalarına yardım eden odak figür Doktor Sabri aracılığıyla okuyucuya aktarmıştır. Halkın sıtma gibi

hastalıklara yakalanması ve olanaksızlıktan ötürü tedavi edilememesi toplumsal yapıyı oluşturan olumsuz koşulların yani yoksulluğun bir göstergesidir. Bu bağlamda, Doktor Sabri'nin bu hastalıkla olan mücadelesini aynı zamanda “aydının yoksullukla mücadelesi” olarak yorumlamak da mümkündür.

Reşat Nuri, Anadolu gerçeğini okuyucuya aktarırken toplumun değer yargılarına ve bakış açısına yer vermiştir. Bu noktada “kadın” da ait olduğu toplumun görüş ve düşünceleriyle yapıtta yer almıştır. Kasabada kadın, ailesine ve çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Kadına düşen görevler, ev işleri yapmak ve evi çekip çevirmekle sınırlıdır. Üstlenilen bu sorumluluklar, kadının tek görevi olarak görüldüğünden kadının bu yaşam gerçeği dışında kendini geliştirmesi ve eğitim alması anlamsız olarak değerlendirilmektedir: “*Bir kız için orta mektep tahsili kâfidir. Daha ilerisine ne lüzum var?*” (Güntekin, 227) Celile, buna verilebilecek bir örnek niteliğindedir. Eğitimi yarım bırakılarak odak figürle evlendirilmesi ailesi tarafından uygun görülmüştür. Yazar, Celile'nin ölümünün ardından da halkın Doktor Sabri'yi evlendirme çabasını dile getirmiştir. Yazar bu noktada “kadınsız evin susuz bağa benzeyeceği” görüşünü desteklemiştir. Yapılan benzetme, kadının toplumdaki yerini göstermektedir. Susuz bir bağ olamayacağı gibi ailenin de kadın olmadan olamayacağı belirtilmiştir. Çevresindeki insanlar, Doktor Sabri'nin hayatının geri kalanında bir eşe ihtiyaç duyacağını düşünmüş ve onu evlendirmek için uğraşmışlardır. Doktor Sabri ise eşinin ölümünden sonra başka biriyle evlenmek istememiş, yalnız kalmayı tercih etmiştir.

III. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN *KAVAK YELLERİ* ADLI YAPITINDA ANADOLU GERÇEKLİĞİ VE AYDIN KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

III. I. YAŞADIĞI TOPLUMUN BİR PARÇASI OLAN AYDIN

Bir toplumda aydın olarak nitelendirilen kesim, halkı yönlendirme sorumluluğunu taşır. Karşılaşılan olaylarda davranış ve yaklaşımlarıyla bir örnek teşkil eder. Bu kimliğinin kazanılmasında eğitim de önemli bir etkidir. Aydın, sahip olduğu bilgi birikimini çevresindekilerle paylaşarak toplumun gelişmesi ve ilerlemesinde önemli bir rol oynar. Fethi Naci, *Kavak Yelleri*'ni konu aldığı incelemesinde yazara ve aydın kimliğine bakış açısını okuyucuya şöyle yansıtmıştır: “*Geniş, derin ve karanlık Anadolu’ya yer yer serpilmiş kasabalarımızı yıldızlara benzetiyor, gençlerin üçer beşer içeri yayılarak küçük küçük ışık kaynakları yaratmaları gerektiğini ileri sürüyordu.*”¹ Yazar, yıldızlar ve aydınlar arasında bir bağlantı kurarak odak figürünü bu bağlamda geliştirmiştir. Reşat Nuri, Anadolu’nun toplumsal ve siyasi yaşamını gözler önüne sererken bunun Doktor Sabri üzerindeki etkisine yer vermiştir. Kişiliği, duygu ve düşünceleri bu sosyal çevre içinde gelişmiştir. Yapıtta, odak figür olarak okurun karşısına çıkan Sabri’nin idealist, vatansever duygularla sürdürdüğü yaşam mücadelesi ve sahip olduğu aydın kimliği ele alınmıştır.

Eğitimini tamamladıktan sonra yaşamını küçük kasabada sürdüren Doktor Sabri, halkın gözünde farklı sıfatlarla nitelendirilmiştir: “*Kazada beni iyi adam bilirler; iyi adam; iyi doktor; vatanını, milletini, ailesini seven adam; fukara babası adam, vesaire...*” (Güntekin, 5) Mesleki başarısını olumlu kişilik özellikleriyle destekleyen, tüm yönleriyle “ideal” olan bir figür olarak okura yansıtılmıştır. Halka bir örnek teşkil etmesi ve davranışlarıyla herkes tarafından takdir edilmesi onun üzerindeki sorumluluğu artırmaktadır. Bu özellikler, toplumun bakış açısıyla okuyucuya yansıtılmıştır. Yazar, bu noktada halk tarafından sevilen

¹ Naci, Fethi. *Yüzyılın 100 Türk Romanı* (s. 130). İstanbul: Kültür Yayınları, 2007.

ve saygı duyulan bir aydın kimliği yaratmıştır. Anadolu gerçekleri paralelinde incelendiğinde küçük bir kasabada büyük bir yere sahip olmak, paradan ve ünden daha önce gelmektedir. Yazar bu şekilde Anadolu halkının değer yargılarını da okura yansıtmıştır. Doktor Sabri de bu kasabada gördüğü saygı ve sevgiyi İstanbul'da bulamayacağını ve yerini dolduramayacağını farkında bir kişi olarak kurgulanmıştır.

Yazar, iş ahlakının oldukça geliştiği Doktor Sabri'nin maddi çıkarları hiçbir zaman gözetmediğini onun sözleriyle dile getirmiştir: "*İlim para ile satılmaz...*" (Güntekin, 187) Bu yönüyle mesleğine olan bağlılığını ortaya koyan Doktor Sabri para almadan düşkünlerin tedavisini üstlenen bir kişidir. Halkın onu "*fukara babası adam*" olarak nitelendirmesi Doktor Sabri'nin bu özelliklerine uygun düşmektedir. Her zaman görevinin başında bulunması da mesleğine verdiği önemin bir göstergesidir. Yazar, Doktor Sabri'nin eşinin cenazesi sırasında kızının yanında değil, işi gereğince hasta kontrolünde olmasını bunun bir kanıtı olarak okuyucuya aktarmıştır. Doktor Sabri görevini sürdürürken kendisini de geliştirmeye çalışan bir aydındır. Bu noktada okuduğu kitaplar, ilaç araştırmaları, yeni hastalıklara yeni çözümler üretme ve halkın beklentilerine karşılık verme çabası mesleki becerilerini yansıtmaktadır. Mesleki yeteneklerini iş ahlakıyla birleştirerek herkesin takdirini kazanan bir birey olan Doktor Sabri, bu özellikleriyle "ideal" bir aydın modeli olarak yapıtta yer almıştır.

Yazar, oluşturduğu aydın modelini olumlu nitelikler çerçevesinde kurgulamıştır. Aydın kimliği başlığı altında Doktor Sabri, sorunlara çözüm bulma, gergin ortamlarda durumu yumuşatma gibi sosyal konularda çeşitli görevler üstlenmiştir. Tüm bu yükümlülükleri içinde bulundurduğu idealist kimliğini açığa çıkarmasında etkili olmuştur: "*Köstebekler gibi içimde bir uyku devresine girmiş olan idealistliğimin yeniden uyanmaya başladığını duyardım.*"

(Güntekin, 207) İnsan ilişkilerini düzenlemesi yönüyle aydın özelliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Odak figürün arabulucu niteliği yapının toplumsal yapıyla da ilişkilendirilmiştir. Doktor Sabri, Serbest Fırka döneminde yeniliklere karşı çıkan muhalif kesimlerle orta yolun bulunmasında bir aracı görevindedir. Dönem özellikleri gereğince görüş ayrılıkları ortaya çıksa da uzlaşmacı bir tutum sergilemesi, farklı kesimleri bir arada tutmayı başarması bu kimliğinin bir sonucu olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

Doktor Sabri'nin mesleğine ve sahip olduğu aydın kimliğine yakışır tutum sergilemesi, onun halkın gözünde bir kahraman olmasını sağlamıştır: *“Cumhuriyet fazilettir dediğimiz zaman biz daima kurtuluş savaşımızı takip eden kalkınma savaşımızın sizin gibi adsız kahramanlarını kastetmişizdir.”* (Güntekin, 63) Halkın *“adsız kahraman”* olarak nitelendirdiği odak figür, alıntıdan da görüldüğü üzere herkesçe sevilen, saygı duyulan ve gereksinim duyulan bir kişidir. Çünkü yeniliklere ayak uydurma ve kalkınma sürecinde Doktor Sabri'nin sahip olduğu nitelikler, kasabada ona duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda odak figürü kasabada tutabilmek adına çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Doktor Sabri'yi evlendirme çalışmaları ve ona bir makam teslim etmek istemeleri bu çabanın ve ona verdikleri değerlerin bir göstergesi olarak yapıtta yer almaktadır.

Odak figürün kasaba halkıyla konuşurken onların dilini kullanması yapıta yansıyan önemli bir özelliktir. Doktor Sabri, aydın kimliğiyle diğer insanlardan farklıdır, ancak onlarla iletişim kurabilmek ve kendini onlara kabul ettirebilmek için onların dilini kullanmayı tercih etmiştir. Yazar, bu ayrıntıyla aydın modelinde olması gereken bir başka özelliği vurgulamış, aydının kendini ait olduğu toplumdan farklı ve üstün görmemesi gerektiğini okuyucuya göstermiştir. Çünkü dil, duygu ve düşüncelerin paylaşılmasında bir araç niteliğindedir. Aynı dili konuşmak birlik ve beraberliğin, bireyler arasında kurulan bağların bir göstergesidir. Bu bağlamda,

Doktor Sabri'nin kasaba halkıyla aynı sözcükleri kullanması bir taklit olarak değil gitgide onlardan biri haline geldiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca odak figürün bu davranışı, kasaba halkı üzerindeki etkisini artırmıştır: *“Hacı Bey hastalığın zamanı olur mu? Zaten buradayım bu gece... Sen, gendin ırıl get şuradan ki ben rahat vazıfa görem... Gız, get getir gel, şu benim çantayı!”* (Güntekin, 27) Alıntidan da görüldüğü üzere Doktor Sabri'nin “vazife” yerine “vazıfa”, “doktor” yerine “tohtor” kelimelerini kullanması halkla bir bütünlük kurduğunu örneklemektedir. Bunun yanında odak figürün halkla aynı dili kullanması; İstanbul'dan zaman geçtikçe koptuğunu, eski yaşamından ve alışkanlıklarından uzaklaştığını göstermektedir.

III. II. TOPLUMDAN UZAKLAŞAN “YALNIZ” VE AİDİYETSİZ” AYDIN

Doktor Sabri'nin aydın kimliği, kasabada ve Anadolu gerçekliği içinde gelişmiştir. Gençliğinde geldiği kasabaya zamanla alışmış ve ailesini burada kurmuştur. Karısı Celile'nin ölümü ise odak figürü yalnızlığa sürüklemiş, kaçış yolları aramasına neden olmuştur. Reşat Nuri, odak figürün yalnızlığını kasabaya geldiği ilk dönem ve Celile'nin ölümü ardından gelen dönem olmak üzere ikiye ayırarak okura aktarmıştır.

Odak figürün yalnızlığının temeli, İstanbul'dan küçük bir kasabaya geldiği gençlik döneminde atılmıştır. Yapıtın başlığı dikkate alındığında Doktor Sabri'nin başında “kavak yelleri” esmektedir. Sorumluluklardan uzak, zevk ve eğlence peşinden koşmuştur ancak bu süreç kasabaya gelmesiyle son bulmuştur. Buraya geldiği, Anadolu gerçekleriyle karşı karşıya kaldığı ilk günler geriye dönüş tekniğiyle yapıta aktarılmıştır. Doktor Sabri “çocuk gibi ağladığını” belirtmiş, duyduğu endişeleri ve yeni hayatına ayak uyduramama kaygılarını dile getirmiştir. Gün geçtikçe yaşamını sürdüreceği ve mesleğini icra edeceği bu uzama ayak uydurmuştur. Uyum sürecinde aile kurması da önemli bir adımı oluşturmaktadır. Celile'yle

evlenmesi ve ardından kızının dünyaya gelmesi Doktor Sabri'nin aidiyet duygusu kazanmasını sağlamıştır. Odak figür bu gelişmelerle kasabaya, başka bir deyişle Anadolu topraklarına “kök saldığını” belirtmiştir.

Doktor Sabri eşi Celile'nin ölümüyle birlikte kendini tekrar yalnız hissettirmeye başlamıştır:

“Değme yerlilere nasip olmayan bir kuvvetle bu topraklara dal, budak salıyorum. İstanbul benim için rüya oluyor. Fakat bunca yıl akıp geçtikten sonra yine kendimi o ilk geceki kadar yabancı ve yalnız buluyorum.” (Güntekin, 32)

Reşat Nuri, Doktor Sabri'nin Celile ile tanışmalarını ve ardından geçirdiği hastalık dönemini geriye dönüş tekniğiyle okura yansıtmıştır. Bu teknik doğrultusunda Celile ile evlilik süreci okura aktarılmıştır. Bir doktor olarak kendisini Celile'nin ölümüne hazırlasa da eşinin ölümünü ani ve zamansız bulmuştur.

Cenaze akşamı ilk kez yalnızlığını fark etmiştir. Her ne kadar kasaba halkı onu yalnız bırakmasa da kalabalığın içinde yalnızlık hissine bürünmüştür. Evinin ve yaşamının temellerinin sarsıldığı düşüncesiyle kasabaya ait olmadığını dile getirmiştir: *“Artık beni buraya bağlayan hiçbir şey kalmamış gibi bu memleketten çıkıp gitmeyi ciddi suretle düşünüyorum.”* (Güntekin, 57)

Eşinin ölümü aidiyet olgusunu sorgulamasına neden olmuş, kendisini yabancı ve yalnız hissetmiştir. Bu noktada yazar, odak figürün çaresizliğini iç diyalog tekniğiyle okuyucuya yansıtmıştır. Doktor Sabri iç sesiyle, vicdanıyla yüzleşmiştir.

Karşısında başka birisi varmış gibi iç sesiyle tartışarak içinde bulunduğu yalnızlık durumunda ağlayamamasını sorgulamıştır: *“O- Zorlama kendini... Zorla ağlamak olmaz. İçinden gelmiyor. Ben- Bana mı söylüyorsun? Ben ağlamamış adam mıyım? Ben ki çok kere ellerin hastalarına, ölülerine ağladım.”* (Gültekin, 33)

Anadolu gerçeklikleri içinde hayatını sürdürdüğü bu kasabada onu bağlayan hiçbir şey kalmaması Doktor Sabri'nin kökünden kopuşunu ve kendi yalnızlığını sorgulamasına neden

olmuştur. Doktor Sabri, İstanbulluluk ve Anadoluluk arasında ikilemde kalmıştır: “*Bu, bir taklit değildir ve belki de gitgide kaybolan İstanbulluluğum ile Anadoluluk arasında bir geçit noktasına varmış olmamdadır.*” (Güntekin, 28) Gençliğinde en yakın arkadaşı Emin Hulusi ile İstanbul’da kalma ideallerini dile getirirken kasabanın ona kattıklarını da yadsımamıştır. Konuştuğu dil, sözcükleri telaffuzu yitirdiği İstanbulluluğun bir göstergesi niteliğindedir. İstanbul’dan gittikçe uzaklaşarak Anadolu’nun, yaşadığı kasabanın değer yargılarını benimsemiştir.

Yalnızlığını yapıt genelinde sıkça dile getiren odak figür, İstasyon Parkı’nda rastladığı dilenci çocuğun etkisinde kalmıştır. Dilenci çocuk gibi “*Men garibem, men mechurem.*” (Güntekin, 53) sözlerini sıkça içinden geçirmesi yalnızlığını bir kez daha gözler önüne sermekte ve çocukla kendisi arasında kurduğu bağı yansıtmaktadır. Yazar bu sözleri tekrarlarla vurgulayarak leitmotive tekniğini oluşturmuştur. Odak figür bir yandan bu sözleri yinelerken bir yandan da içinde bulunduğu duruma tepki göstermiştir: “*Bu kasabanın en varlıklı adamlarından biri sensin, bu memleket seni baş tacı etmiştir. Sokaklarda dilenci gibi boynunu büküp sızlanmak öyle mi?*” (Güntekin, 54) Odak figür kendini eleştirmeye başlamış, kasabada sevilen ve takdir edilen örnek bir kişiyken kendisini yalnız hissetmesini doğru bulmamıştır.

Doktor Sabri içinde bulunduğu yalnızlıktan kaçış yolu olarak İstanbul’da yeni bir yaşam tarzını benimsemiştir. İstanbul’a dönüşünü yeni bir yaşamın başlangıcı olarak kabul ederken artık hür olduğunu düşünmektedir. Umutsuzluğun etkisiyle kendisini İstanbul’un eğlence hayatının içinde, kenar mahallelerinde dolaşırken bulmuştur. “*Durumundaki sefalet ve ayıbı bütün acılığıyla hissediyordum.*” (Güntekin, 352) Aydın kimliğine ve karakter özelliklerine uygun olmayan bir şekilde hareket etmesi pişmanlık duymasına neden olmuştur. Yazar

kasabada Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerden sonra İstanbul'u da değişim olgusu bağlamında incelemiştir. Odak figürün gençlik yıllarında geride bıraktığı şehri bulamaması bunu kanıtlar niteliktedir. Doktor Sabri'nin sokakta tanıştığı kızlarla olan yakınlaşması yozlaşmanın bir sonucu olarak okurun karşısına çıkmıştır: "*Kadın değil, bu gece kadın şeklinde karşıma çıkmış hayatın ta kendisi...*" (Güntekin, 362) Bu doğrultuda yazar, aşk konusundaki umutsuzluğu ve karamsarlığı gözler önüne sermiştir. Ahlaki yozlaşmanın ve çarpık ilişkilerin içinde kalan, çevresindekilerle bağ kuramayan Doktor Sabri derin bir yalnızlığa sürüklenmiştir. İçinde bulunduğu durumdan sıyrılamamıştır.

Odak figürün yaşadığı yalnızlık ve aidiyetsizlik, içinde bulunduğu boşluğun ve kimlik bunalımının bir göstergesi olarak yapıtta yer almaktadır. Başında "kavak yelleri" esen, gençlik hayalleri ve idealleri olan Doktor Sabri'nin beklentileri istediği şekilde sonuçlanmamıştır. Anadolu'daki kasabanın ve ardından İstanbul'un ona istediklerini verememesi onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Kasabada kaldığı süre boyunca kurduğu düşleri ve isteklerini gerçekleştirememiştir. Yazar iç monolog tekniğiyle okuru, odak figürün iç yaşamıyla doğrudan doğruya karşı karşıya getirmiştir. Doktor Sabri özgür olsa da yitirdiklerinden ve aidiyetsizliğinden dolayı oldukça mutsuzdur: "*Hürriyet var, para var, çoğu geçmiş olmakla beraber önde biraz zaman da var. Buna mukabil seni hiçbir şeye bağlayan ciddi bir bağ kalmamıştı.*" (Güntekin, 364) Odak figürün kendisini ait hissettiği, orada bulunmaktan mutlu olduğu bir yer kalmamıştır.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada Reşat Nuri Güntekin'in *Kavak Yelleri* adlı yapıtında Anadolu gerçeklikleri yansıtılırken aydın kimliği ve beraberinde gelişen yalnızlık incelenmiştir. Cumhuriyet'in

ilanıyla değişime uğrayan toplumsal yapı ve günlük yaşantılar farklı açılardan değerlendirilmiştir. Yazarın kurguyu oluştururken başvurduğu anlatım teknikleri de içeriğin okuyucuya yansıtılmasında etkili olmuştur.

Reşat Nuri, kurgunun temeline küçük bir Anadolu kasabasını koyarken insanların yaşantılarını, toplumsal gerçeklikleri ele almıştır. Bu süreçte öne çıkan din olgusu Müftü figürü üzerinden aktarılmıştır. Alışlagelmiş düzenden sıyrılma çabası ve inkılâpların benimsenme sürecinde karşıt görüşler de ön plana çıkmıştır. Yazar bu noktada görüş ayrılıklarını ve Cumhuriyet'e yönelik farklı yaklaşımları da kutupluluk tekniğiyle vermiştir. Serbest Fırka'nın sahip çıktığı siyasi ideallerle beraber yönetim düzenindeki ikilem vurgulanmıştır. Siyasi yapının yanında sosyal düzeni de yansıtan yazar, yoksulluk ve toplumdaki kadın figürünü de Anadolu gerçekliğinin bir parçası olarak ele almıştır.

İdealleri, beklenti ve hayalleri ile bu küçük kasabaya yerleşen Doktor Sabri aydın kimliğini bu çevrede kazanmıştır. Kişiliği ve sergilediği tutumla çevresindekiler için örnek oluşturmuştur. Yeri geldiğinde para almadan hastalara bakması, yeri geldiğinde araştırmalar yapması iş ahlakının bir göstergesi niteliğindedir. Mesleki başarısını olumlu kişilik özellikleriyle birleştirerek toplumda aydın rolü üstlenmiştir. Halk arasında kahraman olarak görülmesi de bu bağlamda gelişmiş ve Doktor Sabri halkın gözünde önemli bir yer edinmiştir. Yazar, gençlik yıllarında geldiği kasabada aydın kimliği kazanan Doktor Sabri'yi bu yanılla farklı kılarken odak figürün halkla aynı dili konuşması bir bütünlük sağlamıştır. Yazar dil aracılığıyla odak figürün Anadolu ve İstanbul arasında yaşadığı çelişkiyi gözler önüne sermiştir.

Yazar, Cumhuriyet'in beraberinde getirdiği değişim olgusuyla yola çıkarken temelde Anadolu gerçekliklerine ve odak figürün aydın kimliğine değinmiştir. Bir aydının gözünden aktarılan yapıtta, odak figürün bu kimliği kazanmasında çevre faktörü belirleyici olmuştur. Odak figürün kısa bir süreliğine idealist, vatansever duygularla geldiği Anadolu kasabasında hayatı şekillenmiştir. "İstanbulluk" ve "Anadoluluk" arasında bir ikilem yaşayan odak figür, eşi Celile'nin ölümü ardından geri döndüğü İstanbul'da yalnızlığa sürüklenmiştir. Bir kaçış yolu arayışındayken kendisini yozlaşmış değerlerin ve çarpık düzenin içinde bulmuştur. İçinde bulunduğu yalnızlık onu yanlış arayışlara itmiş, aidiyetsizlik duymasına yol açmıştır.

Yapıtın sorunsalını oluşturan aydın kimliği, yazar tarafından farklı bakış açısıyla ele alınmıştır. Aydınların içinde bulunduğu toplumla çatışmadığı, aksine uyum içinde olduğu görülmektedir. Yapıtta halkın sorunlarını dinleyen ve bu sorunlara çözüm arayan, onları küçümsemeyen ve onların dilini konuşan bir aydın modeli çizilmiştir. Ancak bu aydının bir birey olarak yaşadığı sorunlar zaman içerisinde kendini yaşadığı toplumdaki soyutlamasına neden olmuştur. Burada dikkati çeken şey, aydının toplumla yaşadığı çatışmadan dolayı değil, kendi sorunlarından dolayı yalnızlaşmasıdır. Değerlendirme sonucunda görülmektedir ki aydın kimliğini oluşturan unsur yaşadığı toplumdur. Toplumdan uzaklaşan aydının kimliğini kaybettiği ve yalnızlaştığı görülmektedir.

V. KAYNAKÇA

Naci, Fethi. Yüzyılın 100 Türk Romanı. İstanbul: Kültür Yayınları, 2007.

Güntekin, Reşat Nuri. Kavak Yelleri. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2008.